

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ
“СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ”

5003 Велико Търново, ул. Теодосий Търновски № 2

Изх. №

ДО
ОГНЯН СТОИЧКОВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИСИЯТА ПО ОБРАЗОВАНИЕТО,
НАУКАТА И ВЪПРОСИТЕ НА ДЕЦАТА, МЛАДЕЖТА И СПОРТА
ЧЕТИРИДЕСЕТ И ПЪРВО НАРОДНО СЪБРАНИЕ
ПЛ. “АЛ. БАТЕМБЕРГ” 1, ЕТ. 1 КАБ. 121
1000 С О Ф И Я

В отговор на Ваш № КН-153-09-88 от 10.08.2011 г.:

Приложено Ви изпращам становище по законопроектите за българския език с вх. № 154-01-78 от 18.07.2011 г., внесен от народния представител Любен Корнезов и вх. № 154-01-89, внесен от народните представители Огнян Стоичков и Станислав Станилов. Това е мнение, изказано от ръководителя на най-компетентното (по проблема) звено на Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”.

Такова е виждането и на други специалисти, работещи в сферата на българския език в Университета.

Моля да бъдем извинени за закъснението.

Пожелавам успешен и ползотворен нов парламентарен сезон!

Приложение: Съгласно текста.

С уважение,

Проф. д-р ПЛАМЕН ЛЕГКОСТУП
Ректор на Великотърновския университет

СТАНОВИЩЕ

относно двата законопроекта за българския език, внесени от народните представители Любен Корнезов и Огнян Стоичков и Станислав Станилов

Посочените два проекта за създаване на закон за българския език не са първите опити да се ангажира най-високият държавен орган – Народното събрание, с езиковата политика в нашата страна и с изработването на административни механизми за регулиране употребата на българския език във всички сфери на обществения живот. Няма никакво съмнение, че както предишните, така и последните опити подхождат към въпроса, водени от най-добри намерения да подобрят днешното състояние на писмения и говоримия български език и да му осигурят възможности за развитие и по-нататъшно усъвършенстване.

Същевременно авторите на подобни проекти не си дават ясна сметка, че се опитват по административен път да се намесят в твърде деликатните и сложни отношения между обществото и езика. Ако съвременното българско общество има сериозни икономически и финансови проблеми, ако трябва да преодолява редица изпитания, за да се впише в модерния свят, няма някой си въобразява, че равнището на неговата култура ще бъде нещо съвсем отделно и несвързано с това. Същото е и с българския език, чието състояние повече или по-малко отразява равнището на обществените отношения с всичките им проблеми, неуспехи, кризи. Когато обществото е във възход, езикът също е във възход, когато обществото е в криза, езикът също е в криза.

Не е вярно освен това, че проблематиката на българския език е някак си оставена без внимание, без никаква защита. Българското училище в последните години направи много сериозна стъпка напред с въвеждането на задължителната матура по български език. Това кара учениците да отделят специално внимание на подготовката си по езика и в много голяма степен формира у повечето от тях отношение към собствената реч – по-често към писмената реч, но и към нормите и образците на устната реч. Последното засега е забележимо у една сравнително тънка прослойка от млади хора, амбицирани да се реализират в живота, боравейки с езика като основен инструмент – бъдещи политици, журналисти, юристи и др.

В редица български университети се подготвят учители и други специалисти по български език. Освен в София българистични центрове съществуват във Велико Търново, Шумен, Пловдив, Благоевград, Русе, Бургас и др. В посочените центрове работят десетки високоподготвени специалисти по езика, вкл. по такива направления, като социолингвистика, психолингвистика, езикова култура. Редовно се организират научни форуми, където се дискутират актуалните проблеми на българския език и неговото бъдеще, на правописа и правоговора, на езика на медиите и на проблемите на преподаването на българския език в училище. Особено актуални в последно време са и въпросите за взаимодействието на българския език с другите езици, за билингвизма, за майчиния език и неговия принос към когнитивното развитие на детето, за българския език като чужд или втори език, за изучаването на българския език в чуждоезикова среда.

Ако все пак съществува неудовлетворение от състоянието на българския език днес и тревога за неговото бъдеще, то е провокирано най-вече от опитите с политически

привкус за противопоставяне на българския език на езиците на етническите малцинства (турски и ромски преди всичко), като в употребата на тези езици в определени ситуации се съзира опасност за уронване статуса на българския език като официален език, чийто статус, както е известно, е гарантиран с конституцията на Република България. Дори нещо повече – опасност за бъдещето на българския език се вижда и от страна на езици като английския, чието разпространение е факт в цял свят, не само в България. Ако авторите на проектите бяха лингвисти, със сигурност щяха да знаят, че отдавна е доказана ползата за когнитивното развитие на децата от изучаването на майчиния език и от най-ранното изучаване на чужд език. Ето защо и едното, и другото не трябва да се ограничават с лицемерни и благовидни предлози, а да се поощряват. В развитите и благоденстващи общества всячески се стимулира изучаването на чужди езици, практика е обучението в университетите да се провежда освен на официалния език на страната и на английски. Някои учебни дисциплини в училищата също се преподават на английски език. Съвременното българско общество е отворено общество, затова всеки опит за неговата херметизация чрез административни езикови бариери е обречен на неуспех.

Друго основание, при това напълно оправдано, за неудовлетворение от съвременната езикова ситуация в България е състоянието на езика на медиите или по-скоро – насажданото от тях nihilistisch отношение към хората и нещата чрез употребата на груб, дори безобразен български език. В това отношение сякаш българските медии, особено печатните, нямат ограничения. Тяхното наказание обаче е в това, че колкото по-пошъл става езикът им, толкова по-ниски стават тиражите им. Съвременното българско общество започва да си изработва защитни механизми по отношение на езиковото издевателство. Отдавна мина розовият период за медиите, когато този език изглеждаше привлекателен и предизвикателен, различен, модерен. Сега се наблюдава все по-голяма диференциация на медиите в езиково отношение, прогнозите са, че тя ще се задълбочава и ще очертава контурите на сериозната и жълтата преса.

Има още един повод за притеснение относно бъдещето на българския език – особено у неспециалистите, но с изострено езиково чувство хора. Става дума за нахлуването в речта на стотици, дори хиляди чужди думи, преди всичко наготово заимствани от английски език. Особено забележимо е това явление в последните години, след промените от 1989 г. Заплаха ли са чуждите думи за българския език? Известни от миналото са така нар. пуристични увлечения – особено сред народности, чиято идентичност по някакъв начин е застрашена, или в току-що извоювали независимостта си държави, които искат да се еманципират, търсейки основания в езика. Не е случайно, че пуризмът процъфтява през XIX век в Чехия, а по-късно и в други страни от Централна Европа. Не е случайно и това, че именно Александър Теодоров-Балан е известен на широката общественост в България най-вече с пуристичната си дейност. Той е завършил Карловия университет в Прага, там е защитил и докторска дисертация.

И досега битова мнението, че нация без език не е нация. Могат да се приведат какви ли не куриозни примери дори от последните десетилетия – „разоряването” на сръбско-хърватския език не само на сръбски и хърватски, но и на босненски, черногорски и др. Сякаш чрез езиковата си идентичност народите искат да избият някакви комплекси за малоценност, срв. напр. опитите на всяка цена да се отрече най-непосредствената генетична връзка между българския език и съвременната македонска норма. Непосредствено след Освобождението започва изтласкване на турските думи от българския език, особено в официалните стилове на българския език. Това отново е

свързано с опита за еманципиране на българския език от турския, за неговата европеизация и доближаването му до развитите европейски езици, като френския, немския и руския. Много от турцизмите се маркират с отрицателен, пренебрежителен, ироничен оттенък, макар да нямат такъв в турския език. Едва напоследък някои от турцизмите започнаха да се възвръщат в езика, преди всичко в медийния език, с което се целеше да се създаде разговорност на езика. Тези опити, многократно осмивани и заклеймявани от журналисти, писатели, културни дейци, не доведоха до никакво демократизиране на езика, ако това са целели, нито пък неутрализираха негативната окраска на турцизмите.

Истината е, че българският език винаги е търпял силно речниково въздействие от страна на други езици, но това не е попречило на неговата идентичност. През Възраждането и непосредствено след Освобождението много силно е влиянието на руския език. Много силно е то и след Втората световна война. Ние не си даваме сметка колко много думи и словосъчетания сме заимствали наготово от руски език. И понеже този език е близкородствен с българския, тези заемки отдавна са асимилирани от всички нас и не се осъзнават като чужд елемент. Ето защо не бива да се притесняваме от чуждите думи в българския език, не те са проблемът на нашия език. Вярно е, че те са най-видимата страна от езиковото взаимодействие и от рецепцията на англоезичната култура, но основата на езика – неговата граматика, е тази, която осигурява стабилитета на езика и неговия континуитет през поколенията.

Българският език е високообработена формация, която задоволява в пълна степен съвременните обществени нужди, но това не означава, че езикът ни няма нужда от грижа. Така казваше и големият български лингвист Владимир Георгиев: „Българският език е прекрасен, но има нужда от грижи”. Ако имаме искреното намерение да подпомогнем развитието на нашия език, вместо административен закон за българския език бихме могли да създадем за него няколко благоприятни предпоставки, като например:

- данъчни облекчения на новоиздадените български книги, учебници, помагала и речници и дори финансова дотация на някои от тях, важни за културната ни идентичност;

- създаване на специални фондове за подпомагане на българистичните теоретични и практически изследвания, за развитието на науката за българския език, за нейното популяризиране в чуждестранните българистични и славистични центрове и сред българските общности в чужбина;

- създаване на условия за перманентна квалификация на учителите по български език, за специализация и израстване на българистичните кадри в университетите, за повишаване на тяхната чуждоезикова компетентност;

- обезпечаване на по-добри условия и на повече средства за подпомагане на обучението по български език на децата на българите, живеещи в чужбина, за подготовката на специално направени за тях учебници и помагала;

- създаване на условия за допълнително обучение по български език на децата, чийто майчин език не е български, започващо още в предучилищна възраст, подготовка на учители и други специалисти по билингвизъм, стимулиране на научните и приложните изследвания в тази област;

- гарантирано обучение по български език на всички студенти в българските университети, както е в много страни по света, не по-кратко от една учебна година, с акцент към нуждите на специалността и бъдещата професия.

Развитието на българския език не може да бъде администрирано чрез създаването на комисия или съвет по български език, при това изградени от специалисти предимно от Института за български език или пък излъчени от Съвета на ректорите (?!). Бихме препоръчали на авторите на проектите да проверят защо, по каква причина вече близо 150 години не е изпълнен заветът на българските книжовници от 1869 г., когато се създава Българското книжовно дружество в Браила, в чийто устав изрично е записано, че една от най-важните задачи пред дружеството е изработването и издаването на голям речник на българския език. Това минава като главна задача и в закона от 1911 г., с който Българското книжовно дружество се преустройва в Българска академия на науките. През 1942 г., в разгара на Втората световна война, акад. Стоян Романски успява да прокара решение да се предвидят 200 хил. лв. в бюджета на БАН за създаването на Служба за български речник, приемник на която от 1950 г. е Институтът за български език. Едва през 1977 г. излиза първият том на многотомния Речник на българския език, като досега са излезли половината томове – 13 на брой. Вероятно могат да се намерят всякакви обективни причини за несвършената работа, но е съвсем очевидно, че Институтът за български език не може сам да се справи с това. Той трябва да бъде подпомогнат както с целеви средства, така и с екип от други университети, за да приключи работата в обозримо бъдеще. Всяка културна страна има нужда от пълен речник на езика си и полага грижи за неговото създаване и последващо допълване, изменение и преиздаване. Още по-добре би било да се инициира възстановяването на Службата за български речник (под егидата на БАН или на МОМН). По подобен начин стоят нещата и с въпроса за правописните промени – те трябва да бъдат одобрявани от специален орган към МОМН, както е било в миналото, съставен от специалисти от цялата страна, а не да отразяват субективните схващания на няколко специалисти от БАН.

В заключение отново ще акцентуваме на нашето убеждение, че езиковата ситуация в страната не предполага създаването на специален закон за българския език. Дори такъв да бъде приет, той ще бъде подложен на подигравки и критика и съвсем преднамерено ще се нарушават неговите разпоредби. Така може да се стигне до още по-големи изкривявания на българския език или до създаването на паралелен изказ, съответстващ на закона, но с ироничен подтекст. Законът може да стане обект на политически спекулации и източник за нарушаване на езикови права, за разделение на българския народ по езиков принцип. В един евентуален закон за българския език виждаме повече вреди, отколкото ползи. Нека да има грижа за българския език, но тя да бъде разумна и лишена от партийно-политически привкус.

Проф. Стоян Панайотов БУРОВ,
Ръководител на Катедрата по съвременен български език,
Филологически факултет,
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“